

Informatieblad

Voedselbossen mogelijk maken in het omgevingsplan

Het Programma Bodembeheer van de Toekomst voorziet gemeenten van hulp bij het maken van omgevingsplannen. Dit informatieblad gaat over voedselbossen. Het is gericht op medewerkers van decentrale overheden en omgevingsdiensten. Samen met initiatiefnemers zijn zij in staat om voedselbossen in hun beheergebied mogelijk te maken.

Huidige wetgeving | De [Green Deal Voedselbossen](#) heeft op haar website een [handleiding](#) opgenomen over hoe voedselbossen in de huidige wetgeving mogelijk kunnen worden gemaakt. Dat is handig, want voedselbossen zijn een relatief nieuw fenomeen en hebben in de huidige wetgeving soms een lastige positie.

Omgevingswet | De inwerkingtreding van de Omgevingswet is een grote kans voor voedselbossen, zeker omdat bij voedselbossen participatie en biodiversiteit zo belangrijk zijn. Gemeenten hebben onder de Omgevingswet meer beleidsruimte voor lokaal beleid. In een juridisch frame is weergegeven hoe de wetgeving eruit ziet vanaf de dag dat de Omgevingswet functioneert. In voorbeeldregels is aangegeven hoe de gemeenten regels kunnen stellen in haar omgevingsplan.

Wat zijn voedselbossen?

In veel gemeenten zijn er grote en kleine initiatieven om een voedselbos te ontwerpen. Een op permacultuur gebaseerde vorm van landbouw, die bijdraagt aan ecologische verrijking: meer bodemdieren, minder bodemwerking, goede doorworteling, vastleggen van koolstof. Het zijn omstandigheden die ervoor zorgen dat de bodem weerbaarder is voor klimaatverandering. Naast de ecologische voorbeelden zijn voedselbossen plekken waar mensen bijeen komen, voor ontmoeting en educatie. De meeste voedselbossen zijn dan ook initiatieven vanuit de samenleving die door een brede participatie van meerdere partijen en soms gesteund door crowdfunding, verder ontwikkelen. Inmiddels zijn ook de eerste initiatieven tot commerciële voedselbossen gestart, bijvoorbeeld voor de levering van groenten en fruit aan restaurants.

In Nederland komen er steeds meer initiatieven tot voedselbossen. Wat is een voedselbos eigenlijk? Welke verschillende vormen en groottes bestaan er? Wat komt er bij kijken? Welke kansen biedt het voor economie, voeding, mens, natuur, klimaat en leefomgeving? En hoe kun je als lokale of regionale overheid deze ontwikkelingen in goede banen leiden, of er zelf

een actieve rol in spelen? Op de website van de green deal voedselbossen staat een [factsheet](#) waar op deze vragen wordt ingegaan.

BRUMMEN - In de Brummense wijk Elzebos ligt een voedselbos van 3 hectare groot, genaamd Voedselbos Nieuwe Erven. Daar zijn geregeld mensen te vinden die hun handen uit de mouwen steken in de frisse lucht. Maar wat is zo'n voedselbos eigenlijk?

Vrijwilliger Chris Frenken wil het graag uitleggen. "We hebben dus een soort parkachtig voedselbos. Inwoners van Brummen maken hier samen een klimaatbestendige plek voor planten, bomen, dieren én mensen. Heel belangrijk daarbij is een gezonde bodem! Je vindt er bijvoorbeeld veel eetbare en ondersteunende en nuttige soorten, denk bijvoorbeeld aan fruit- en notenbomen en struiken, maar ook een ontmoetingsplaats, een natuurspeelplek en een kruidenspiraal."

Bron: www.LokaalGelderland.nl, artikel van 24 februari 2021

Waarom aandacht voor voedselbossen in het omgevingsplan?

De huidige wet- en regelgeving biedt de nodige obstakels voor voedselbossen. Het is een landbouwmethode die de principes van een natuurlijk bos benut. Het combineren van natuur en landbouw zoals voedselbossen dat doen is, juridisch gezien, nog ongewoon. Zo zijn ruimtelijke spelregels en subsidieregelingen niet altijd geschikt voor voedselbosbouw. De Green Deal Voedselbossen is een initiatief van meerdere partijen, van initiatiefnemers tot overheden en wetenschappers, de handen in één hebben geslagen. Het is mede opgezet om de knelpunten in wet- en regelgeving weg te nemen. In een handleiding 'wet- en regelgeving rond voedselbossen' zijn tips voor startende initiatieven opgenomen.

Om onder de Omgevingswet de realisatie van voedselbossen mogelijk te maken en te stimuleren is een goede juridische "voedingsbodem" noodzakelijk. De essentie is om binnen het omgevingsplan te komen tot regels op basis waarvan de aanleg van voedselbossen niet kan worden uitgesloten. In een omgevingsplan kunnen binnen de volgende functies voedselbossen gerealiseerd worden: 1) agrarisch/landbouw, 2) bos/natuur of 3) groen/recreatie. Binnen deze functies zijn er verschillende obstakels om voedselbossen te realiseren.

Landschappelijke kwaliteit in Omgevingswet

'Een goede omgevingskwaliteit' is als centrale doelstelling opgenomen in de Omgevingswet. Dit duidt op het belang van aspecten als onder andere cultureel erfgoed en kwaliteit van

natuur en landschap. Het gaat daarbij om de menselijke beleving van de fysieke leefomgeving. Maar ook om de waarden die de maatschappij toekent aan de identiteit van gebieden en aan dier- en plantensoorten. De gemeente moet landschappelijke kwaliteit meenemen bij het evenwichtig toedelen van functies aan locaties in het omgevingsplan.

Landschappelijke kwaliteit in omgevingsvisie

Het belangrijkste instrument om de ambitie voor landschappelijke kwaliteit vast te leggen is de omgevingsvisie. Dit speelt op verschillende schaalniveaus.

Omgevingsvisie Rijk

De [Nationale Omgevingsvisie \(NOVI\)](#) bevat onder andere de volgende nationale belangen:

- het realiseren van een goede omgevingskwaliteit
- het behouden en versterken van cultureel erfgoed en landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten

De provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies moeten rekening houden met het beleid uit de NOVI.

Omgevingsvisie provincie

Een [provinciale omgevingsvisie](#) kan een beschrijving bevatten van de landschappelijke kwaliteit van de provincie. De visie kan ingaan op:

- De ambities en maatregelen om de landschappelijke kwaliteit te behouden en verbeteren. Op provinciaal niveau gaat het bijvoorbeeld om landschappelijke waarden (waardevolle landschappen) en cultuurhistorische waarden.
- De samenhang met infrastructuur en duurzame verstedelijking.

Een provincie kan haar beleid op het gebied van landschappelijke kwaliteit borgen in de provinciale omgevingsverordening.

Omgevingsvisie gemeente

De gemeentelijke omgevingsvisie kan een beschrijving van de landschappelijke kwaliteit bevatten en het beleid gericht op deze landschappelijke kwaliteit. Op gemeentelijk niveau gaat het dan bijvoorbeeld om de overgang tussen stedelijk en landelijk gebied en het behoud en de versterking van landschappelijke elementen.

Landschappelijke kwaliteit in gemeentelijk omgevingsplan

Een gemeente kan grotendeels zelf bepalen of ze regels wil stellen in het omgevingsplan gericht op het behoud of versterking van de landschappelijke kwaliteit. Bijvoorbeeld door het vastleggen van de landschappelijke elementen of door het voorkomen van activiteiten of bebouwing die de landschappelijke kwaliteit kunnen schaden.

De beoordeling van de kwaliteit van een landschap is altijd gebiedsspecifiek. Het gaat daarbij om de waardering van aanwezige kenmerken, zoals verkavelingen, oude waterlopen, bodemschatten of soortenrijkdom van planten en dieren. Vaak wordt bij die beoordeling de cultuurhistorische, belevings- en ecologische waarde van cultuurlandschappen gehanteerd:

- Cultuurhistorische waarde: archeologische, bouwkundige en historisch-landschappelijke elementen.
- Belevingswaarde: de kwaliteit van onze leefomgeving, waarbij onder andere de bruikbaarheid en toegankelijkheid van belang zijn voor de beleving ervan.
- Ecologische waarde: natuurgebieden en landschapselementen, zoals houtwallen of waterlopen.

Landschappelijke kwaliteit kan dus niet los gezien worden van andere omgevingsthema's zoals cultureel erfgoed en natuur.

Functie 1: Agrarisch/landbouw

In een gebied kunnen verschillende waarden voorkomen zoals 'archeologie', 'natuurwaarde', 'landschappelijke waarde' en 'cultuurhistorische waarde'. Deze waarden kunnen, vaak onbedoeld, de aanleg van een voedselbos belemmeren. Voorbeelden daarvan zijn:

- **De kosten voor het doen van onderzoek.** Op het moment dat een initiatiefnemer een voedselbos wil aanleggen in een gebied met een bepaalde waarde moet er een onderzoek worden uitgevoerd om aan te tonen dat het voedselbos de waarde niet aantast. Dit onderzoek kan hoge kosten met zich meebrengen en door tegengestelde belangen met de 'waarde' de aanleg van een voedselbos zelfs tegenhouden.
- **De vermeende aantasting van archeologie door de aanleg van een voedselbos.** In het omgevingsplan kunnen regels worden opgenomen die voorkomen dat onderzoek naar de aantasting moet worden gedaan, bijvoorbeeld als boomwortels tot een bepaalde diepte reiken waardoor worden archeologie niet wordt aangetast.
- **De aanwijzing van gebieden als weidevogelgebied.** In deze gebieden is een voedselbos niet meer mogelijk. Een vaak onbedoeld effect, omdat zowel voedselbossen als weidevogelgebieden beogen de biodiversiteit te stimuleren. De gemeente kan nadenken over de begrenzing van het weidevogelgebied om deze belemmering te voorkomen.
- **De aanwijzing als open landschap.** Doordat veel provincies open landschap voorrang geven, is het aanwijzen van een gebied als open landschap een belemmering voor het aanleggen van een voedselbos. Deze functie laat boomaanplant niet toe vanwege het open landschap.

De gemeente kan overwegen:

- **De waarde die deze belemmeringen veroorzaken te herzien voor het hele gebied of door goed na te denken over de begrenzing van het gebied.** Om voedselbossen (en waarschijnlijk geldt dat ook voor andere functies) te stimuleren is het goed om terughoudend te zijn met het aanwijzen van grote oppervlaktes met een bepaalde waarde in het omgevingsplan. Zie het voorbeeld in de Eemvallei. Op basis van bodemkaarten kan bijvoorbeeld worden bekeken waar precies de waarde archeologisch op kan worden genomen.
- **Voor een specifiek gebied een uitzondering maken voor deze waarden,** bijvoorbeeld in een gebied waar de gemeente voedselbossen wil stimuleren. Zie het praktijkvoorbeeld in Amersfoort. De gemeente heeft de mogelijkheid om regels in een omgevingsplan zo op te stellen, dat ze alleen gelden voor de gebieden waarvoor dat relevant is.

Voorbeeld: Archeologie Eemvallei

In het geval dat een bepaald gebied de waarde archeologie gekregen, moet een initiatiefnemer die een voedselbos wil aanleggen, onderzoek laten doen of op de locatie mogelijk archeologische vondsten zouden kunnen liggen. Lees hierover meer op greendealvoedselbossen.nl/archeologie/.

Vaak is een heel gebied aangewezen als archeologisch waardevol gebied, terwijl er slechts in een deel van dat gebied mogelijk archeologische vondsten gevonden zouden kunnen worden. Bij de aanleg van Voedselbos Eemvallei in Flevoland was dit het geval. Toen onderzoek werd opgestart bleek dat slechts in een deel van het gebied kans op archeologische vondsten waren. Het is met bodemkaarten mogelijk nauwkeuriger te bepalen in welk deel van het gebied precies kans is op archeologische vondsten.

Voorbeeld: De functie voedselbos opnemen in het omgevingsplan

Op een aantal plekken is inmiddels de bestemming 'voedselbos' opgenomen in het bestemmingsplan. Zo heeft in Amersfoort de gemeente bij de vorming van een nieuw bestemmingsplan, in samenspraak met de initiatiefnemers van een 3ha groot eetbaar park, invulling gegeven aan het begrip voedselbos hierin. Zij heeft daarvoor opgenomen dat de voor 'Agrarisch' aangewezen gronden bestemd zijn voor: een voedselbos ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van agrarisch - voedselbos'. Dit maakt onderdeel uit van de bestemmingsbeschrijving. Daarnaast is een uitzondering opgenomen ten aanzien van het vellen of rooien van bomen, houtwallen, hakhout en andere houtopstanden en het verrichten van handelingen, die de dood of ernstige beschadiging daarvan tot gevolg kunnen hebben. Het beheer en onderhoud in het voedselbos valt onder de uitzondering van het werken en werkzaamheden in het kader van het normale beheer en onderhoud.

Voorbeeld: Voedselbos op landbouwgrond

Voedselbos Schijndel is aangelegd op landbouwgrond. Het voedselbos is aangelegd binnen het Ondernemend Natuurnetwerk: de provincie Brabant heeft een set van spelregels gemaakt die leiden tot een aantal kwalitatieve verplichtingen en die houden in: geen bestrijdingsmiddelen meer gebruiken, geen bemesting (dus geen drijfmest en geen kunstmest), en geen kerende grondbewerking. Die sluiten perfect aan bij die ecologische principes van een voedselbos. Een andere voorwaarde is een inrichting die de natuurlijke kwaliteiten van de regio versterkt. Dit is een manier om binnen het natuurnetwerk toch aan landbouw te kunnen doen, binnen die randvoorwaarden.

Voorbeeld: Open landschap en voedselbos in Noordoostpolder

Wanneer de functie agrarisch is met waarde open landschap, dan is het lastig een voedselbos aan te leggen: deze functie laat boomaanplant niet toe vanwege het open landschap. In de Noordoostpolder is dat toch gedaan. Dit kost veel tijd voor overleg en ontwerp. Als gemeenten kan deze belemmering wegnemen door op sommige plekken, bijvoorbeeld omdat er in het verleden bos heeft gestaan, of vanwege maatschappelijke opgaven, het zinvol is de waarde 'open landschap' te heroverwegen.

Onder de Omgevingswet is er ruimte voor uitnodigingsplanologie. Uitgangspunt kan dan zijn dat een voedselbos mogelijk is in open landschap, mits er aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Landschapsarchitecten van de gemeente of provincie kunnen dan meedenken over het ontwerp van het voedselbos.

Functie 2: natuur/bos

De overheid heeft meerdere mogelijkheden om natuurgebieden aan te wijzen:

- **Natuurnetwerk Nederland (NNN).** Dit is een samenhangend landelijk ecologisch netwerk. Het is gericht op de bescherming, de instandhouding en zo nodig het herstel van een gunstige staat van instandhouding van aanwezige dier- en plantensoorten, typen natuurlijke habitats, en leefgebieden van soorten die van nature in Nederland voorkomen.
- **Natura 2000-gebieden.** Alle aangewezen Natura 2000-gebieden zijn onderdeel van het Natuurnetwerk. De provincie wijst in de omgevingsverordening de Natuurnetwerk-gebieden aan.
- **Bijzondere natuurgebieden en landschappen.** Naast de Natura 2000-gebieden en NNN kan de minister van LNV in de omgevingsverordening gebieden aanwijzen met bijzondere natuurwaarden of landschappelijke waarden (artikel 2.44 Ow). Provincies kunnen dit ook zelf doen.

Natuurnetwerk Nederland (NNN): instructies die doorwerken op omgevingsplan

In de provinciale omgevingsverordening werken instructieregels van het Rijk door. Deze staan in afdeling 7.3 van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl). Deze instructieregels verplichten de provincie tot a) het aanwijzen van Natuurnetwerk Nederland gebieden, b) het vastleggen van de wezenlijke kenmerken en waarden van Natuurnetwerk Nederland gebieden en c) het stellen van regels in het belang van de bescherming, instandhouding, verbetering en ontwikkeling van de kenmerken en waarden van NNN-gebieden.

De regels die in de omgevingsverordening komen verzekeren in ieder geval dat de kwaliteit en oppervlakte van het NNN-gebied niet achteruitgaan, er samenhang is tussen de gebieden van het NNN en tijdige compensatie van een bepaalde activiteit die negatieve gevolgen heeft. De regels in de omgevingsverordening kunnen ook gaan over herstel, verbetering en de uitbreiding van de NNN-gebieden. Ook gaat het over de wezenlijke kenmerken en waarden daarvan. Provincies kunnen dus verdergaande regels opstellen dan opgenomen in afdeling 7.3 van het Bkl.

De inhoud van de regels uit de omgevingsverordening moeten worden opgenomen in de omgevingsplannen, projectbesluiten en omgevingsplanactiviteiten.

Natura 2000-gebieden: doorwerking in omgevingsplan

De Europese Vogel- en Habitatrichtlijn beschermt Natura 2000-gebieden. Natura-2000 gebieden en bijzondere nationale natuurgebieden worden met een aanwijzingsbesluit vastgesteld door de minister (artikel 2.44 Ow). Deze gebieden moeten in acht worden genomen bij het vaststellen van omgevingsplannen. Gemeenten moeten rekening houden met de natuurlijke kenmerken van aangewezen Natura 2000-gebieden. Ook moeten de toebedeelde functies zoals opgenomen in het omgevingsplan beoordeeld worden op mogelijke nadelige gevolgen voor het Natura 2000-gebied.

Voor voedselbossen in Natura2000-gebieden zijn nadere voorwaarden nodig.

- De instandhoudingsdoelen vanuit de habitat- en vogelrichtlijn zijn altijd het uitgangspunt.
- De toegestane functies en gebruiksintensiteit zijn afhankelijk van de vastgestelde doelsoorten en hun gevoeligheid voor c.q. behoefte aan menselijke aanwezigheid, insecten, bestuiving, nestelgelegenheid etc.
- Via een provinciaal Natura 2000 programma en het gemeentelijke omgevingsplan kan lokaal verder invulling worden gegeven.

De doelen die in Natura 2000-gebieden moeten worden bereikt, worden instandhoudingsdoelstellingen genoemd. Het uiteindelijke doel van Natura2000 is het bereiken van de landelijk gunstige staat van instandhouding voor alle door de richtlijnen beschermde soorten en habitats. Hiervoor is vereist dat het goed genoeg gaat met de soort of habitat om het voortbestaan ervan in Nederland op de lange termijn te garanderen.

Instandhoudingsdoelstellingen zoals bedoeld in artikel 2.44 Omgevingswet geven aan of de instandhouding moet zijn gericht op alleen behoud of dat ook herstel moet worden nagestreefd om een habitattype of -soort weer in een gunstige staat te brengen. Herstel in geval van habitattypen kan zowel uitbreiding van de oppervlakte als verbetering van de kwaliteit betreffen. In het geval van een herstelopgave voor soorten kan het gaan om uitbreiding van de omvang van het leefgebied. En om verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor uitbreiding van de populatie. Dit is vooral van toepassing bij bescherming van natuurgebieden.

Voedselbossen kunnen (net zoals een regulier bos) dienen als ecologische verbindingszone tussen natuurgebieden en buffer tussen landbouw en Natura2000. Ook kunnen voedselbossen zeldzame soorten herbergen.

Provincie: regelen van vergunning vrije gevallen

Provincies regelen in een omgevingsverordening of en welke vrijstellingen van de omgevingsvergunning voor een Natura-2000activiteit gelden. Het hangt af van de ruimte die er is in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) of en welke vrijstellingen gelden.

Provincie: beheerplan voor Natura 2000 gebieden

In een programma leggen overheden vast welke maatregelen zij gaan nemen om doelstellingen te halen. Dit is onder andere op het gebied van natuurbescherming. Dat kan vrijwillig zijn maar soms verplicht. Zo stelt de provincie een Natura 2000-gebied beheerplan op (artikel 3.8 lid 3 Ow).

- Het beheerplan Natura-2000 gebied bevat de uitwerking in omvang, ruimte en tijd van de instandhoudingsdoelstellingen. Ook worden de te nemen maatregelen in samenhang beschreven (artikel 4.26 Bkl). Het beheerplan is kaderstellend.
- In het beheerplan staan de beoogde resultaten: hoe helpen de maatregelen om de natuurwaarden te beschermen, te herstellen of te ontwikkelen? Het beheerplan onderscheidt de maatregelen naar de verschillende habitats en soorten.
- De provincie kan het beheerplan gebruiken om beleid vast te stellen. Dit beleid kan gehanteerd worden bij vergunningen en besluiten op grond van de Omgevingswet. Het beheerplan krijgt dan voor dit onderdeel het karakter van een beleidsregel.
- Het beheerplan geeft duidelijkheid over de ruimte die er is voor bepaalde activiteiten en economische ontwikkelingen. Daarom heeft het beheerplan ook het karakter van een vrijstelling. Activiteiten die volgens het beheerplan overeenstemmen met de instandhoudingsdoelstellingen, vallen niet langer onder de vergunningplicht. Het is mogelijk om in beroep te gaan tegen het deel van het beheerplan dat vrijstelling geeft.

Provincie: vellen en beheren van houtopstanden

Een houtopstand is een zelfstandige eenheid van bomen, boomvormers, struiken, hakhout of griend (een griend is een vochtige akker waarop wilgenhout wordt verbouwd). Vellen

betekent het rooien of verrichten van andere handelingen die de dood of ernstige beschadiging van een houtopstand tot gevolg kunnen hebben.

Het bevoegd gezag is de provincie en in uitzonderingsgevallen de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Voor het vellen of beheren van houtopstanden gelden algemene regels. Deze regels zijn gemaakt voor de instandhouding van het bosareaal, de natuurbescherming of het beschermen van landschappelijke waarden. De regels zorgen er in ieder geval voor dat na het vellen of het verloren gaan van een houtopstand, herbeplanting plaatsvindt. Er kunnen voor houtopstanden maatwerkregels of maatwerkvoorschriften worden gesteld.

De regels over de meldings- en herbeplantingsplicht gelden niet als gewerkt wordt volgens een door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit goedgekeurde gedragscode.

In het omgevingsplan worden contouren van de bebouwde kom vastgesteld. Hierbinnen gelden de algemene regels van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) ter bescherming van houtopstanden in het landelijk gebied niet (artikel 2.28 sub j Ow). Ook kan de gemeente in het omgevingsplan lokale regels over het vellen van bomen of houtopstanden opnemen: a) meldplicht en herbeplantingsplicht bij kap, b) nadere eisen en uitzonderingen bij maatwerkvoorschrift/ maatwerkregel en c) algemene uitzonderingen meldplicht/ herbeplantingsplicht: o.a. maatregelen Natura 2000 en gedragscode

Gemeenten: gebiedsbescherming in het omgevingsplan

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de fysieke leefomgeving. Natuur is onderdeel van die fysieke leefomgeving. Provincies en het Rijk kunnen met gemeenten afspreken om bepaalde aanvullende regels in het omgevingsplan op te nemen. Dus ook gemeenten mogen decentraal regels stellen over natuur.

Voorbeeld: Voedselbos in Natura2000

Een voedselbos aanleggen in Natura2000 gebied is niet eenvoudig. Voor Natura2000 gebieden geldt dat de instandhoudingsdoelen vanuit de habitat- en vogelrichtlijn altijd het uitgangspunt zijn. Habitatsoorten, zoals vogels, kunnen bedreigd of juist gebaat zijn bij het aanleggen van een voedselbos. Belangrijk is om goed te kijken naar de soorten die beschermd moeten worden. De wespendif bijvoorbeeld, is gevoelig voor verstoring. Als een voedselbos wordt aangelegd in een gebied waar de wespendif beschermd moet worden, dan is het zaak om in het beheerplan aantoonbaar te maken dat de geplande veranderingen de soort niet zullen verstoren.

Functie 3: Groen/recreatie in stedelijk gebied

Binnen de functie groen/recreatie kan een voedselbos op een open stuk grond worden aangelegd. In het omgevingsplan kan voedselbos als invulling van de functie groen/recreatie worden benoemd.

Voorbeeld: functie Voedselbos opnemen in nieuw te ontwikkelen gebied omgevingsplan

Iedere nieuwbouwwijk krijgt in het omgevingsplan een nieuwe set functies en regelt toebedeeld. Dat biedt kansen voor voedselbossen. De gemeente kan zorgen dat er in de

functie groen voedselbos expliciet als optie genoemd wordt. Dit groengebied kan ook in de vorm van een voedselbos worden gerealiseerd. Goed is om uitdrukkelijk de optie te benoemen om een voedselbos te realiseren en daar ook ruimte voor reserveren. In Brummen en in Utrecht is bij de aanleg van een nieuwbouwwijk een deel aangewezen voor recreatief groen met daarin voedselbos expliciet opgenomen als optie.

Voorbeeld: Participatie bij de aanleg van voedselbos Vlaardingen

Voedselbos Vlaardingen is aangelegd op recreatiegrond. Het terrein was van het recreatieschap, dat nu de grond heeft overgedragen aan Staatsbosbeheer. Voorwaarde was dat het voedselbos openbaar bleef, terwijl de initiatiefnemers uit het voedselbos wilden kunnen oogsten. Er is voor gekozen om een deel van het voedselbos helemaal openbaar te houden met openbare wandelroutes en een deel 'semi-openbaar'. In het beheerplan staat in welk deel een bepaald gebruik is en welk het soort activiteiten daarbij horen.

Resumé: voedselbossen onder de Omgevingswet

Beschermingsniveau gaat beleidsneutraal over

Het beschermingsniveau dat de rijksregelgeving onder de Omgevingswet biedt, is gelijkwaardig aan het beschermingsniveau van de huidige regelgeving. Onder de Omgevingswet blijven de doelstellingen van de Wet natuurbescherming gelden. De normering is voor een groot deel beleidsneutraal overgenomen uit de huidige wetgeving.

Dit geldt bijvoorbeeld voor de beoordelingsregels voor omgevingsvergunningen, die dwingend voorschrijven welke belangen mogen worden meegewogen bij het beoordelen van een aanvraag om een omgevingsvergunning. In de beoordelingsregel voor een Natura 2000-activiteit staat bijvoorbeeld dat de omgevingsvergunning alleen mag worden verleend als uit een passende beoordeling zekerheid is verkregen dat het project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten. Op onderwerpen als luchtkwaliteit, natuur, biodiversiteit en waterkwaliteit is er bovendien geen ruimte voor versoepeling omdat Nederland op die terreinen gebonden is aan Europees recht, zoals de richtlijn luchtkwaliteit, de richtlijn industriële emissies, de habitatrichtlijn, de vogelrichtlijn en de kaderrichtlijn water. Deze richtlijnen zijn met de integratie van de huidige wetgeving in de Omgevingswet ook geïmplementeerd.

Kansen voor voedselbossen

Uitnodigingsplanologie

Gemeenten krijgen onder de Omgevingswet meer ruimte om omgevingsplannen 'globaler en flexibeler' in te richten dan de huidige bestemmingsplannen. Hierdoor kan het omgevingsplan ruimte bieden aan initiatieven binnen daarin opgestelde kaders. In een omgevingsplan hoeft

niet van tevoren limitatief benoemd te worden wat mag en wat niet, maar kan zo worden ingericht dat er op voorhand niets wordt uitgesloten. Bij dit soort uitnodigingsplanologie bepalen overheden op hoofdlijnen waar ruimtelijk wel of geen veranderingen gewenst zijn met het oog op lange termijn prognoses en te beschermen waarden. Dit biedt kansen voor voedselbossen. Als een gebied globaal wordt ingericht zijn er niet vooraf al allerlei beperkingen waardoor een voedselbos niet kan worden aangelegd.

Participatie

De Omgevingswet stimuleert vroegtijdige participatie om tijdig belangen, meningen en creativiteit op tafel te krijgen. In de Omgevingswet zijn regels over participatie opgenomen. Voor de visie en het omgevingsplan geldt dat daarin moet staan hoe burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere bestuursorganen bij de voorbereiding betrokken zijn. Ook voor de waterschapsverordening en de omgevingsverordening is het belangrijk dat de omgeving vroegtijdig wordt betrokken. Het is afhankelijk van de aard, omvang en invloed op de fysieke leefomgeving van de verordening wie er wordt betrokken en op welke manier dat gebeurt. Dat is aan het bestuursorgaan zelf om dit in te vullen.

Bij het opstellen van visies, verordeningen en plannen is het belangrijk dat initiatiefnemers van voedselbossen van begin af aan, aan tafel zitten en mee participeren. Op deze manier kan er invloed worden uitgeoefend op de beleidsvorming en de uitwerking daarvan in regels.

Omgevingsvisie

Voedselbossen kunnen worden genoemd in de omgevingsvisie: de ambitie met betrekking tot voedselbossen en eventueel in relatie met de knelpunten.

De omgevingsvisie is een integrale langetermijnvisie voor de hele fysieke leefomgeving van het grondgebied van een gemeente. In de omgevingsvisie legt de gemeente vast hoe ze de taken invult om haar ambities en beleidsdoelen te behalen. Hierin staat hoe het beleid doorwerkt en welke middelen ze daarvoor inzet. De omgevingsvisie biedt het beleidsmatige kader voor het andere gemeentelijke instrument; het omgevingsplan. Gemaakte keuzen in de visie sturen de in het omgevingsplan neer te leggen regels in meer of mindere mate afhankelijk van hoe globaal of gedetailleerd het beleid in de visie is.

Onder de Omgevingswet wordt bij de ontwikkeling van gebieden en plaatsen door de overheid niet het eindbeeld vastgelegd, maar wel de gewenste ontwikkelrichting op basis van een visie voor een gebied. Verschillende invullingen, uitvoeringen en inrichtingen moeten mogelijk zijn. Het is aan de gemeente om te bepalen welke delen van het grondgebied gedetailleerde regels vereisen en welke delen van het grondgebied globaler kunnen worden gereguleerd. Daarbij wordt vooraf planologische zekerheid en op hoofdlijnen inzicht in de grondexploitatie geboden.

Om voedselbossen te stimuleren in de gemeente kan de mogelijkheid om voedselbossen aan te leggen in de gemeentelijke omgevingsvisie worden opgenomen en verwerkt in overig gemeentelijk beleid en provinciaal beleid en regels.

Op grond van de Bossen strategie van het rijk moet bos worden aangeplant maar initiatiefnemers stuiten op belemmeringen om bomen aan te planten. De onmogelijkheid zit

in belemmeringen in lokale regelgeving. Overheden zouden hierin samen moeten optreden. In de visie kan worden opgenomen dat niet zomaar bomen worden geplant maar dat bossen worden gepland met visie en beleid.

In de omgevingsvisie en de planregels zou een faire afweging moeten plaatsvinden in plaats van in een groot gebied één waarde voorrang geven boven de andere. Bijvoorbeeld geen bomen tussen de windmolens op Kinderdijk, want daar heeft cultuurhistorie voorrang, maar dan wel op andere plekken bomen voorrang geven. En er zijn misschien ook tussenvormen mogelijk. Er dient per afzonderlijk mogelijke gebied voor een voedselbos een plekafhankelijke afweging te worden gemaakt.

Als Europa, Nederland en de provincie meer bos willen, dan zou dit in de omgevingsvisie opgenomen moeten worden en worden doorvertaald naar omgevingsverordeningen en omgevingsplannen.